

Савіцький А.В.кандидат економічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет**Savitskyi Andrii**

Khmelnyskyi National University

**МОДИФІКАЦІЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ
УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА
ЗА УМОВ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОВРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН****CALASSIFICATION MODIFICATION OF ENTERPRISE'S
PROFITABILITY MANAGEMENT ECONOMIC FACTORS
UNDER THE FOREIGN TRADE RELATIONS DEVELOPMENT**

У статті розглянуто основні аспекти модифікації економічних факторів управління прибутковістю підприємства у розрізі їх класифікації. Виділено особливості та важливість здійснення аналізу й оцінки економічних факторів у підвищенні прибутковості підприємства за умов розвитку його зовнішньоторговельних відносин. Обґрунтовано значення класифікації і групування економічних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища в управлінні діяльністю експортоорієнтованого підприємства. Побудовано схему формування класифікації зовнішніх і внутрішніх факторів, яка базується на урахуванні стадій трансформації та визначення їхньої важливості за допомогою накопичення, відсіювання, аналізу й оцінки інтенсифікації дії у досягненні планового прибутку підприємства. Обґрунтовано значення впливу специфічних економічних факторів на практику окремих промислових підприємств за умов ринкової економіки. Виділено важливість індикаторів витрат зовнішньої та внутрішньої факторної приналежності в аналізі прибутковості підприємства.

Ключові слова: економічні фактори, зовнішні фактори, внутрішні фактори, класифікація факторів, ступінь впливу економічних факторів, прибутковість управління, експортоорієнтованість, зовнішньоторговельні відносини.

В статье рассмотрены основные аспекты модификации экономических факторов управления прибыльностью предприятия в разрезе их классификации. Выделены особенности и важность осуществления анализа и оценки экономических факторов в повышении прибыльности предприятия в условиях развития его внешнеторговых отношений. Обосновано значение классификации и группировки экономических факторов внешней и внутренней среды в управлении деятельностью экспортоориентированного предприятия. Построена схема формирования классификации внешних и внутренних факторов, которая основана на принятии во внимание стадий трансформации и определения их важности с помощью накопления, отсева, анализа и оценки интенсификации действия в достижении плановой прибыли предприятия. Обосновано значение влияния специфических экономических факторов на практику отдельных промышленных предприятий в условиях рыночной экономики. Выделена важность индикаторов расходов внешней и внутренней факторной принадлежности в анализе прибыльности предприятия.

Ключевые слова: экономические факторы, внешние факторы, внутренние факторы, классификация факторов, степень влияния экономических факторов, доходность управления, экспортоориентированность, внешнеторговые отношения.

The article considers the main aspects of modification of enterprise's profitability management economic factors in terms of their classification. There emphasized the features and importance of analysis and evaluation of economic factors in increasing the enterprise's profitability under conditions of development of its foreign trade relations. There underlined the importance of classification and grouping of external and internal economic factors of influence in managing the activity of export-oriented enterprise that based on interpretation from the sphere of macro level and production potential. There external factors were detailed from the side of economic state of the country, material well-being of the population, inflation level, resources access and transportation, law, taxes, standards, investment possibilities and scientific innovation. There internal factors were detailed from the side of financial results

formation, cost component, personnel management, production capacities, amortization, planned economic advantages, profitability of procurement activities, marketing and demand researches. There built the scheme of external and internal factors classification formation that based on taking into the account the stages of transformation and determining their importance with the help of accumulation, elimination, analysis and evaluation of activity intensification in making the enterprise's planned profit. In addition, in the structure of the scheme the activation of economic factors influence interpreted through the macroeconomic, marketing, financially effective and production impacts that aimed on the planned profit and profitability increasing. Also, the research expanded by emphasizing the importance of influence of specific economic factors in the practice of individual enterprise that oriented on the market economy conditions, export potential making, foreign relation and integration development. In the end, it characterized the meaning of external and internal factors cost indicators as the significant instrument for making the analysis of enterprise's profitability increasing, management decisions, savings plans, distribution of resources and raw.

Key words: economic factors, external factors, internal factors, classification of factors, degree of influence of economic factors, profitability of management, export orientation, foreign trade relations.

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку ринкової економіки спричиняють значну кількість динамічних змін, які пов'язані із впливом різноманітних факторів на діяльність промислових підприємств, а особливо тих, які орієнтовані на зовнішньоторговельну співпрацю. Через це з метою деталізації і дослідження мотивів прийняття належних управлінських рішень для підвищення прибутковості економісти та аналітики сучасних виробників стикаються із широким колом спірних, проте взаємопов'язаних класифікацій економічних факторів, що мають бути прийняті за основу виявлення позитивних і негативних сторін їхнього розвитку. Виходячи з цього, в управлінській діяльності вітчизняних виробників дослідження модифікації класифікації економічних факторів є своєчасним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності економічних факторів у діяльності промислових підприємств було присвячено праці таких науковців, як: В.А. Гросул, Г.М. Калетнік, Н.П. Карачина, Н.В. Каткова, О.В. Кендюхов, Н.С. Краснокутська, К.Е. Курбатов, А.А. Лактіонова, С.О. Ткаченко та ін. Проте невирішеною частиною загальної проблеми залишається конкретизація змін у класифікації економічних факторів, що були спричинені розвитком ринкових відносин та мають бути враховані в управлінні прибутковістю експортоорієнтованих підприємств.

Метою дослідження є деталізація змін у класифікації економічних факторів управління прибутковістю промислових підприємств за умов розвитку зовнішньоторговельних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині на рівні організації господарсько-виробничих процесів різні вчені, практики та дослідники характеризують досить різноманітні класифікації економічних факторів. Проте не кожні з них можуть бути прийнятними для врахування

в активізації ЗЕД та стимулювання отримання більшого прибутку за результатами збуту продукції на внутрішній і зовнішній ринки. Тому в економічній літературі [1, с. 430; 2, с. 438–439; 3, с. 10; 4, с. 126; 5, с. 103; 6, с. 28–29] будь-які фактори впливу на діяльність окремої організації та її економічні процеси розуміють як зовнішні і внутрішні.

Згідно з дослідженнями Н.В. Каткової та О.С. Циганової, до економічних факторів зовнішнього середовища підприємства належать:

1. Фактори, які формуються відповідно до економічної ситуації в країні: темпи зростання економіки країни і галузі; економічні умови в регіоні; динаміка розвитку ринку; коливання валютних курсів; процентні ставки за кредит; інвестиційна політика; податкова база; зовнішньоторговельні бар'єри; митна політика.

2. Фактори, що формуються відповідно до матеріального благополуччя населення: рівень інфляції та безробіття; середній рівень доходу та прожитковий мінімум; якість життя населення; політика у сфері заробітної плати і цін.

До економічних факторів внутрішнього середовища підприємства належать:

1. Фактори, які пов'язані із формуванням фінансових-результатів: рівень прибутковості; ступінь платоспроможності; продуктивність праці.

2. Фактори, які пов'язані із вартісним складником управління персоналом: зміна витрат на підвищення кваліфікації та перекваліфікації працівників; підвищення людського капіталу; витрати на формування інтелектуального потенціалу.

3. Фактори, які формують виробничі потужності: амортизація; технологічний потенціал; забезпеченість сировинною базою; наявність резервних потужностей.

4. Фактори, які відповідають економічним перевагам виробничої програми: обсяги та терміни випуску продукції; вартість номенкла-

тури та асортименту готової продукції; вартість забезпечення якості продукції.

5. Фактори вигідності заготівельно-збутової діяльності: кількість економічно вигідних постачальників та покупців; вартість збуту продукції [1, с. 430, 434–433].

С.О. Ткаченко зупиняється на тому, що економічні фактори насамперед дають змогу оцінити фінансовий стан підприємства. До ендогенних факторів погіршення фінансового стану підприємства слід віднести такі: баланс інтересів працівників; рівень цін і якість послуг, які постачаються на ринок; маркетингові заходи і своєчасна реалізація товарів; прибутковість діяльності; тривалість експлуатації і зношення оборотних засобів та технологій; раціональний розподіл фінансових ресурсів. До екзогенних належать такі фактори, як: своєчасність оплати; якість правового режиму функціонування підприємства; рівень цін на товари і послуги зовнішнього середовища для підприємства; величина податків відповідно до суми, на яку суб'єкт збільшує свій фінансовий потік; повнота і своєчасність виконання зобов'язань підприємством для бюджетних організацій [2, с. 438–439].

Згідно з дослідженням Н.П. Карачиної, класифікувати економічні фактори досить складно, оскільки водночас їх можливо розділити на зовнішні та внутрішні, макро- і мікроекономічні, суб'єктивні та об'єктивні, а саме:

1. До групи внутрішніх факторів, які стосуються мікроекономічного рівня та є об'єктивними, належать: виробничо-технологічні (характер продукції, рівень забезпеченості виробничим устаткуванням, амортизації, використання інноваційних технологій, розроблення та виробництво інноваційної продукції), господарські (форма господарювання, галузева приналежність, матеріальне стимулювання, способи організації праці), фінансові (рівень ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності, ринкової активності, обсяг капіталу).

2. До групи зовнішніх факторів, які стосуються макроекономічного рівня, проте є суб'єктивними, належать інвестиційні (обсяг інвестицій, їхня структура).

3. До групи зовнішніх факторів, які стосуються макроекономічного рівня та є об'єктивними, належать: платоспроможні (рівень платоспроможності населення та підприємств-споживачів, еластичності попиту за доходом), ринкові (обсяг попиту і пропозиції, рівень конкуренції та можливі втрати від її інтенсивності, втрати від впливу корпоративних структур), потенційних можливостей постачальників (ефективність постачання матеріально-сировинних і паливно-енергетичних

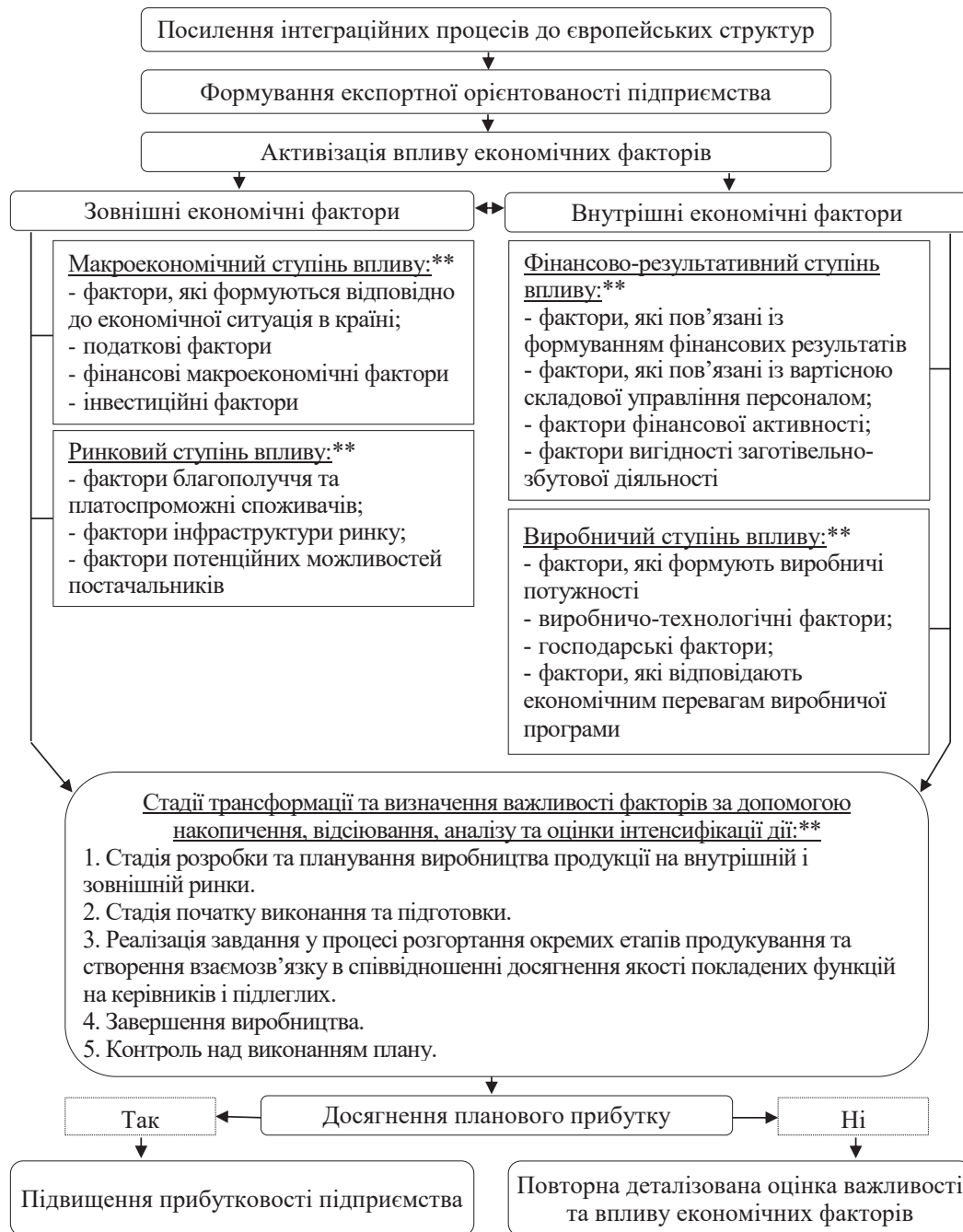
ресурсів), податкові (рівень державних податків та зборів), фінансові макроекономічні (рівень паритету цін, відсоткових ставок) [4, с. 126].

К.Е. Курбатов та Н.Н. Жовтопуп зупиняються на тому, що, незважаючи на те, що зовнішні фактори безпосередньо не пов'язані із результатами діяльності підприємства, все ж таки вони включають низку змінних, які здатні впливати на формування, збільшення та зменшення величини прибутку, а саме: рівень розвитку економіки загалом; наявність природних ресурсів; транспортні умови. Такі фактори визначають витратну політику підприємства, обмежуючи або підвищуючи загальний рівень прибутковості. До внутрішніх економічних факторів, які пов'язані із діяльністю підприємства, слід віднести: обсяги реалізованої продукції, її відпускні ціни, собівартість, торговельні надбавки, виникнення безнадійних боргів [5, с. 103].

На рис. 1 наведено класифікацію зовнішніх та внутрішніх економічних факторів в управлінні діяльністю експортоорієнтованого підприємства.

Згідно з рис. 1, на авторське бачення, вище наведені класифікації економічних факторів дають змогу зрозуміти, що підвищення прибутковості є складним процесом, на який впливають безліч різнобічних умов та змінних, що базуються на витратному складнику та його частці у формуванні загального прибутку підприємства. Широко обґрунтований поділ на групи зовнішніх і внутрішніх факторів (макро-, мікро рівень) свідчить про те, що їхня економічна основа в організаційно-виробничій діяльності підприємства не може обмежуватися лише умовами і динамікою показників внутрішнього середовища, але цілком є залежною від вимог ринку та інструментів макроекономічного регулювання, а саме: можливостей регіональної приналежності, концентрації підприємств-конкурентів у галузі, доступу до ресурсів і сировини, курсу валют, цінової політики внутрішнього ринку, програм інвестування виробництва. Оцінка економічних факторів дає можливість простежити фінансовий стан підприємства та визначити потенційні межі його прибутковості за рахунок передбачення ймовірних змін у розрізі витратних статей окремих видів діяльності. Якщо виробник не може отримати плановий прибуток та досягти вищого рівня прибутковості, оцінку впливу факторів доцільно деталізувати відповідно до специфічності прояву їхньої дії на кінцевий результат.

Через це слід вважати, що економічні фактори необхідно класифікувати і за іншими класифікаційними ознаками, які можуть здійснювати вплив лише на практику окремих підприємств. Такі фактори не можуть проявлятися

Рис. 1. Класифікація зовнішніх та внутрішніх економічних факторів в управлінні діяльністю експортоорієнтованого підприємства*

*запропоновано групування та поділ на стадії автором

Джерело: згруповано та складено автором на основі [1, с. 430; 2, с. 438–439; 3, с. 10; 4, с. 126; 5, с. 103; 6, с. 28–29]

на постійній основі, переважно залежать від фінансових можливостей підприємства та його ніші на цільовому ринку збуту. Для подальшого розгляду зазначеного питання необхідно дослідити умови та специфічність економічних факторів на основі наукових обґрунтувань думок різних учених і економістів.

Г.М. Калетнік, Г.М. Заболотний та С.В. Козловський акцентують увагу на тому, що в

межах структурно-логічної моделі управління економічним потенціалом підприємства значне місце займає зміна його стану через ефекти, які визначаються зростанням фінансового, виробничого, інтелектуального й інноваційного потенціалів [7]. Виходячи з цього, для того, щоб отримати позитивну динаміку стану одного з потенціалів для підприємства, необхідно самостійно встановити кількість

важливих параметрів, які його формують. На авторське бачення, керуючись тим, що вище-зазначені види потенціалів пов'язані із конкретними видами ресурсів, які входять у їхню структуру та за результатами активізації дії над ними здатні утворити ефект, економічні фактори впливу на ресурс і будуть тими змінними, які доцільно деталізувати та характеризувати з боку впливу на можливості отримання вищого прибутку. Якщо підприємство не може достатньою мірою активізувати роботу окремого ресурсу у виробництво, воно не отримує належного ефекту, а значить, не зможе досягнути планових показників прибутковості.

Ці трактування можна підтвердити думкою В.А. Гросул, яка полягає в тому, що ресурси є невід'ємним складником будь-якого виробничого процесу, який залежить від потенційних можливостей їх використання. Фактори, що здійснюють вплив на окремі етапи виробництва, є економічними категоріями, які позначають реальне залучення ресурсів у виробництво [8, с. 240]. Зазначимо і те, що найбільш повна завантаженість усіх без винятку ресурсів спонукає до акумулювання невикористаних можливостей, які з економічного боку дають змогу виявити і проявити позитивний або негативний вплив навіть тих факторів, які раніше не були поміченими. Такий підхід дасть змогу детальніше оцінити поточну ситуацію щодо розвитку експортної діяльності та підвищення рівня прибутковості, а особливо тоді, коли у сфері співпраці із контрагентами зовнішнього ринку необхідно проаналізувати досить об'ємні масиви інформації.

Для виділення специфічності впливу економічних факторів на прибутковість підприємства звернемо увагу на низку індикаторів формування його витрат за А.А. Лактіоною та М.В. Закорко, які стосуються макроекономічного регулювання, ринку, інституційного забезпечення, аналізу господарських процесів та управління загалом. Якщо їх розмежувати у розрізі внутрішньої та зовнішньої факторної приналежності, маємо такі групи:

1. Індикатори формування витрат зовнішньо-факторної приналежності: індикатори

ринкової вартості; індикатори транзакційних витрат фінансування діяльності підприємства за рахунок позичених і власних ресурсів; індикатори зміни вартості короткострокових і довгострокових позикових фінансових ресурсів.

2. Індикатори формування витрат внутрішньо-факторної приналежності: індикатори фінансування витрат агентських угод за рахунок позичених та власних фінансових ресурсів (з боку менеджменту підприємства); індикатори витрат фінансової нестабільності; індикатори витрат інформаційної асиметрії; індикатори зміни вартості власних залучених ресурсів [9, с. 84].

Зазначимо, що формування прояву впливу економічних факторів на прибутковість підприємства напряму пов'язано із визначенням планової величини прибутку від реалізації продукції. У міру того, як окремий індикатор в повному обсязі дасть змогу відобразити дію того чи іншого зовнішнього або внутрішнього фактора, керівники підприємств отримають бачення про те, які управлінські рішення необхідно прийняти для обмеження витрат у конкретних виробничих процесах.

Висновки. Таким чином, класифікація внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на прибуткову діяльність промислового суб'єкта господарювання визначається значною кількістю умов та вимог, які ставляться з боку ринку, закордонних контрагентів і характеру відносин, що їх регламентують. З метою розрахунку, планування та отримання належного прибутку, а також досягнення стабільного вектора зростання прибутковості для вітчизняних підприємств важливо розуміти, яка з причин прояву того чи іншого фактора водночас може стимулювати або обмежувати ступінь його дії. З огляду на це, обґрунтування модифікації класифікації економічних факторів впливу на діяльність експортоорієнтованого підприємства дало змогу не тільки сформулювати структуру бачення причини їх виникнення, а й виділити рівень управлінських рішень, що мають бути прийняті для його розвитку за умов налагодження стійких зовнішньоторговельних зв'язків.

Список використаних джерел:

1. Каткова Н.В., Циганова О.С. Класифікація факторів впливу на побудову системи контролінгу на промислових підприємствах. *Бізнес-Інформ*. 2019. № 1. С. 427–435.
2. Ткаченко С.О. Діагностико-прогностична функція антикризового фінансового управління суб'єкта господарювання. *Бізнес-Інформ*. 2019. № 1. С. 435–439.
3. Кендюхов О.В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства: автореф. дис. ... док. ек. наук : спец. 08.00.04. Донецьк, 2007. 31 с.
4. Карачина Н.П. Економічна поведінка машинобудівних підприємств: теорія, методологія, практика управління : монографія. Вінниця : Книга – Вега, 2010. 416 с.

5. Курбатов К.Е., Жовтопуп Н.Н. Управление прибылью как система принципов и методов реализации управленческих решений. *Бизнес-Информ*. 2011. № 2 (1). С. 102–103.
6. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. Харків, 2004. 289 с.
7. Калетнік Г.М., Заболотний Г.М., Козловський С.В. Інноваційні моделі управління стратегічним економічним потенціалом сучасних економічних систем. URL: https://www.researchgate.net/profile/Serhii_Kozlovskiy/publication/298002657_Innovative_models_of_strategic_economic_potential_management_within_contemporary_economic_systems/links/5ca72b314585157bd3235acf/Innovative-models-of-strategic-economic-potential-management-within-contemporary-economic-systems.pdf. (дата звернення: 10.10.2019).
8. Гросул В.А. Ресурси підприємства: теоретичне осмислення сутності. *Бизнес-Информ*. 2013. № 7. С. 236–242.
9. Лактионова А.А., Закорко М.В. Система индикаторов уровня издержек финансирования субъекта хозяйствования. *Бизнес-Информ*. 2013. № 11. С. 81–90.

References:

1. Katkova N.V., Cyganova O.S. (2019). Klasyfikaciya faktoriv vplyvu na pobudovu systemy kontrolyu na promyslovykh pidpryyemstvax. [Classification of influential factors on the construction of industrial enterprises controlling system]. *Biznes-Inform*. 1, 427–435. [in Ukrainian]
2. Tkachenko S.O. (2019). Diagnostyko-prognostychna funkciya antykryzovogo finansovogo upravlinnya sub'yekta gospodaryuvannya [Diagnostic and prognostic function of preventing crisis of enterprise's financial management]. *Biznes-Inform*. 2019. 1, 435–439. [in Ukrainian]
3. Kendyukhov O.V. (2007). *Organizacijno-ekonomichnyj mexanizm upravlinnya intelektualnym kapitalom pidpryyemstva* [Organizational and economic mechanism of enterprise's intellectual capital management] (Doctorate degree Thesis). Donetsk: Institute of industrial economy of Ukraine's national academy of sciences [in Ukrainian]
4. Karachy`na N.P. (2010). *Ekonomichna povedinka mashynobudivnykh pidpryyemstv: teoriya, metodologiya, prakty`ka upravlinnya* [Economic behavior of machine-building enterprises: theory, methodology, management practice]. Vinnycya: Knyga – Vega. [in Ukrainian]
5. Kurbatov K.E., Zhovtopup N.N. Upravleniye pribylliю kak sistema princypov i metodov realizacyi upravlencheskikh reshenij [Profit management as system of principles and methods of management decisions realization]. *Biznes-Inform*. 2011. 2 (1), 102–103. [in Russian]
6. Krasnokutska N.S. (2004). *Potencial pidpryyemstva: formuvannya ta ocinka* [Enterprise's potential : formation and evaluation]. Xarkiv. [in Ukrainian]
7. Kaletnik G.M., Zabolotnyj G.M., Kozlovskiy S.V. (2011). Innovacijni modeli upravlinnya strategichnym ekonomichnym potencialom suchasnykh ekonomichnykh system [Innovative models of managing the modern economic systems' economic potential]. Available at: https://www.researchgate.net/profile/Serhii_Kozlovskiy/publication/298002657_Innovative_models_of_strategic_economic_potential_management_within_contemporary_economic_systems/links/5ca72b314585157bd3235acf/Innovative-models-of-strategic-economic-potential-management-within-contemporary-economic-systems.pdf. (accessed 10 september 2019). [in Ukrainian]
8. Grosul V.A. Resursy pidpryyemstva: teoretychne osmyslennia sutnosti [Enterprise's resources: theoretical understanding of the essence]. *Biznes-Inform*. 2013. 7, 236–242. [in Ukrainian]
9. Laktyonova A.A., Zakorko M.V. Sistema indikatorov urovnia izderzhok finansirovaniia sub`ekta hoziajstvovaniia [The system of indicators of the level of costs of financing a business entity]. *Biznes-Inform*. 2013. 11, 81–90. [in Russian]